

Det at være grønlander

Fra en debat i begyndelsen af det 20. århundrede

af Chr. Berthelsen

I en tid, hvor grønlandsk identitet drages med ind i samfundsdebatten, kunne det måske være af interesse at gå et par generationer tilbage i tiden og få et indtryk af, hvordan man så på spørgsmålet dengang. Der løb nemlig en debat om emnet i perioden ca. 1911–20 i Grønlands to eneste blade, *Atuagagdliutit* og *Avangnâmiok*, – begge rent grønlandssprogede. Man diskuterede begrebet *kalâliússusek*, det at være grønlander eller med vor tids sprog: Grønlandsk identitet, særpræg eller egenart. Den ene part i debatten sætter et klart lighedstegn mellem fangererhvervet og det at være grønlander, medens den anden part fastholdt, at man var lige så god en grønlander, selv om man havde et andet erhverv, idet sproget var det eneste sikre kendetegn på det at være grønlander.

Der var ikke så få indlæg i debatten – op imod 20 i *Atuagagdliutit* og ca. 10 i *Avangnâmiok* foruden andre, der havde berøring med emnet i en anden forbindelse.

Det var i sig selv bemærkelsesværdigt, at man begyndte at bruge *Atuagagdliutit*'s spalter til en større meningsudveksling. Dette blad med hjemsted i Godthåb

havde lige fra starten i 1861 haft en meget klar linie som et tidsskrift, der bragte artikler af underholdende og oplysende karakter. Bladets redaktør, *Lars Møller*,¹ kaldet *Arkaluk*, der ellers var kendt som en mand med meget faste principper, stillede altså spalterne til disposition for meningsudveksling. Muligvis gjorde han det en smule modstræbende. En lidt syrlig bemærkning vedrørende ordet debat (*kapungnek*) i en fodnote til et indlæg, hvor denne nymodens glose forekommer, kan måske tydes derhen.

Det andet af de nævnte blade, *Avangnâmiok* med hjemsted i Godhavn, udkom første gang i 1913. Bladet var fra begyndelsen åbent for meningsudvekslinger.

Man må gøre sig klart, at debat i Grønland dengang havde yderst vanskelige kår. Godt nok udkom de to foran omtalte blade med et nummer månedligt, men bladene nåede kun én gang årligt ud til det store flertal af deres læsere. Det kunne ikke være anderledes efter datidens kommunikationsforhold. Kunde, der boede i Godthåb og i Godhavn, havde mulighed for at reagere på et

indlæg inden for et år. Resten måtte pænt vente indtil et helt år, før de så deres indlæg på tryk, og indtil hele to år, før de kunne læse eventuelle reaktioner. På denne baggrund var der ikke noget ejendommeligt i, at en debat om et bestemt emne kunne strække sig over en periode på 10 år. Der skulle på den anden side en stor tålmodighed til for at kunne bevare gejsten så længe. Men der er ingen tvivl om, at det her omtalte emne har optaget sindene stærkt.

Men hvorfor denne pludselige trang til at diskutere emnet: Det at være grønlander? – Forklaringen må blandt andet søges i den åndelige og nationale vækkelse, der prægede tiden dengang på forskellig vis. Den kristelige bevægelse, der udgik fra Godthåb, havde sin store andel heri. Den spirende nationalfølelse fik næring i Henrik Lunds, Jonathan Petersens og andres manende digte med politisk islæt. Sangen fik fornyet vægt som et middel til at udtrykke følelser.

Meget andet skete der i disse år. Oprettelsen af kommuneråd i stedet for forstanderskabet samt af de to landsråd – et i Nordgrønland og et i Sydgrønland – betød, at den grønlandske befolkning blev draget med ind i varetagelsen af egne anliggender i et betydeligt større omfang end før. Seminariet i Godthåb blev moderniseret, hvad dets rammer og undervisning angik. – Naturen ændrede sig også. Klimaet var på vej til at blive mildere. Sælfangsterhvervet var nu vigende, og fiskeri og husdyrbrug begyndte så småt at gøre sig gældende i den sydlige del af landet. Antallet af de fastlønnede – kateketer og ansatte i handelen – var stigende, og de var ble-

vet mere bevidste som en gruppe. Mange stod usikre over for ændringerne i samfundet og så heri en fare for fangererhvervet, som af flertallet ansås for at være den eneste eksistensmulighed for landets befolkning, medens andre opfattede den udvikling, der var i gang, som et varsel om bedre og lysere tider.

Det er ikke hensigten her at omtale hvert enkelt indlæg i debatten, men nogle af de mest typiske synspunkter skal søges fremdraget i sammendrag.

Tre artikler dannede optakten til debatten. To af disse var skrevet af *Mathias Storch*² i *Atuagagdliutit* i årgangen 1911–12. I den ene artikel fastslår Mathias Storch, at fangererhvervet er det bærende erhverv. Som en konsekvens heraf bør samtlige unge oplæres i kajakroning, skriver han. – I den anden artikel beskæftiger Mathias Storch sig med spørgsmålet om, hvilke alternative erhvervsmuligheder der kan blive tale om, hvis fangererhvervet skal vise sig ikke at være tilstrækkeligt som det eneste erhverv. Han nævner hvalfangst, fiskeri og kulbrydning som muligheder. Han beskæftiger sig endvidere med uddannelsen af den gruppe, der skal være lærere for deres landsmænd – altså gruppen, som senere skal have ansættelse inden for handelen og – især – inden for kirke og skole. Han nævner to muligheder: 1) Man kan sende børn til skolegang i Danmark, eller 2) man kan opføre bedre skoler i samtlige kolonier (byer), og her kan børn, der er udvalgte dertil, få deres undervisning med danske lærere som undervisere. De, der skal indtage ledende stillinger, bør så have mulighed for at gennemgå ekstra uddannelse i Danmark.

Den tredje artikel var skrevet af *Frederik Lyngé*³ i bladet *Avangnâmiok* i 1913 og har titlen: „I hvor høj grad bør vi bevare vort grønlandske særpræg?“ – I artiklen er der fremdraget og beskrevet en række eksempler på grønlandsk egenart, og der konkluderes, at fangererhvervet er det egentlige eksistensgrundlag for det grønlandske folk. Der advares stærkt imod at efterligne dansk levevis. Unge mennesker, der lever af tilfældigt arbejde i byerne, bør sendes ud til bygderne med henblik på oplæring i fangererhvervet. Artiklen har iøvrigt sit udgangspunkt i synspunkter, der er blevet fremsat under en række diskussionsmøder i Jakobshavn.

Det er imidlertid *Ferdinand Clasen*⁴ indlæg i *Atuagagdliutit*'s årgang 1913–14, der har givet anledning til de kraftigste læserreaktioner. Hans synspunkter er helt på linie med *Frederik Lyngé*'s, og det er nok i første række de nedsættende bemærkninger om fiskeri og om tilfældigt arbejde samt de bebrejdende hentydninger til dem, der tilstræber at tilægge sig dansk levevis, som har fået et par kateketer til at fare i blækhuset med kraftige udfald imod de af *Ferdinand Clasen* fremsatte betragtninger.

I et indlæg i *Atuagagdliutit* i 1915 starter *Isak Lund*⁵ hårdt og lige på: Fangererhvervet bør aldeles ikke være hverken grundlag eller bærer af vores grønlandske levevis. Hvorfor skal grønlændere, der forsøger sig inden for andre erhverv, bebrejdes for at abe efter danskerne? Vi fastlønnede – bestillingsmænd – er fuldt ud lige så gode grønlændere som fangerne. Vi har vores grønlandske identitet i behold, fordi vi

taler grønlandsk. Vi bliver aldrig nogensinde danskere, men erhvervene vil ændre sig med tiden. I Sydprøven f. eks. er fiskeri allerede nu et mere indbringende erhverv end sælfangst.

I to artikler i *Atuagagdliutit* – i 1915 og 1918 – udtrykker *Henrik Lund*⁶ som sin opfattelse, at alt for mange gør sig unødige bekymringer om ændringerne i erhvervet og i det hele taget om strømningerne udefra. Disse sortseeres syn på tingene er i nogen grad udtryk for manglende tillid til deres landsmænd, for énsidigt syn på udviklingen og for tilside-sættelse af frihedsbegreberne. Enhver kan se, at det går fremad i Grønland. Man må se i øjnene, at alle ikke kan blive fangere, og derfor er der ingen grund til at tvinge folk, der gerne vil have et andet erhverv, til fangererhvervet. *Problemet* er, at Nordgrønland og Sydgrønland er så forskellige, og *fejlen* ligger i, at man forsøger at styre de to landsdele nøjagtig ens. Såvel fangererhvervet som fiskeriet, lønnet arbejde, løst arbejde og husdyravl kan være til gavn for landet, hvis man griber dem rigtigt an. Det at påstå, at fangererhvervet er den eneste udvej for bevarelsen af grønlandsk egenart og det eneste grundlag for videre udvikling, er et udtryk for snæversyn. Vi er et samfund, der taler det samme sprog, og det er i sig selv et vigtigt fælles kendetegn. Uanset nogle beskylder os for at efterligne dansk levevis, vil vi kalde os grønlændere. – I stedet for den evige snak om oplæring i kajakroning skal man hellere drage omsorg for, at børnene lærer at læse, skrive og regne ordentligt.

I *John Møller*⁷ har fangerne haft en

god fortaler. (Han var tilmed i den heldige situation, at han boede i Godthåb, så han kunne kommentere Isak Lunds skarpe svar til Ferdinand Clasen i samme årgang af *Atuagagdliutit*). Naturligvis er fangererhvervet og kajakken meget nær knyttet til det at være grønlænder. Grønlænderne har udviklet deres erhverv gennem mange år. Fangererhvervet er f. eks. grundlaget for handelen i dag. Uden fangererhvervet ville grønlænderne ikke have været berømte for deres redskaber. Nordboerne måtte uddø, fordi deres redskaber og deres erhverv ikke passede til landet. Ferdinand Clases formaning til de unge er særdeles berettiget. Vi kan aldrig komme til at leve af landbrug som danskerne.

*Johan Kreutzmann*⁸ henstiller i sit indlæg i *Atuagagdliutit* i 1916 til kateketerne Isak Lund og Henrik Lund om at rådføre sig med fangerne, inden de udtaler sig om fangererhvervet, thi de har ikke forstand på de dele. Der er ingen, der har sagt, at fangererhvervet, som jo ubetinget er det vigtigste eksistensgrundlag, skal være det eneste erhverv i Grønland. Indhandling af fisk kan være en udmærket ting i perioder, hvor det er småt med sæler.

Diskussionen fortsatte endnu i nogle år. I indlæg af fangere kritiseres bestillingsmændene for deres tilbøjelighed til at se ned på fangererhvervet, og fordi de forsømmer deres børns oplæring i fangererhvervet. — Sproget alene er ikke tilstrækkeligt som kendetegn på det at være grønlænder, er der én, der skriver. Pågældende, som åbenbart har opholdt sig i Danmark, får som svar følgende påskrevet: Tænk dig nu om, K. T.! Un-

der dit ophold i Danmark gik du med jakke, kravetøj og sko. Du spiste ved bordet og brugte kniv og gaffel. Du fik andet end grønlandsk mad at spise. Du hverken fangede sæler eller fiskede. Hvad var så dit kendetegn som grønlænder? Sproget! Ikke sandt? Sig så ikke, at vort sprog ikke er tilstrækkeligt som kendetegn! — I enkelte af indlæggene omtales en tænkt situation, hvor Grønland bliver overladt til at skulle klare sig selv — f. eks. i krigstilfælde, eller hvis støtten fra Danmark skulle bortfalde. Hvordan kan vi så bedst klare os, — ved fangst eller ved fiskeri? spørger man. Her er fangererhvervets fortalere naturligvis ikke i tvivl.

I *Atuagagdliutit* afrundedes debatten i 1918 ved, at redaktøren konkluderer: Det at være grønlænder er at være født og opvokset i Grønland. Vi bliver ved med at være grønlændere, selv om vi spiser dansk mad, og selv om vi er kommet til at bo uden for vort fødeland.

Bladet *Avangnâmiok* fortsatte debatten endnu et par år. Et af de sidste indlæg, skrevet af *Karl Heilmann*⁹ i 1919, bærer overskriften: „Goddag landsmand“ (*Kutâ Kalâlekâtiga*). Karl Heilmann konstaterer, at gnisten er ved at gå af diskussionen, idet der i virkeligheden kun er ganske ubetydelige uoverensstemmelser. Han siger, at ingen, der i bund og grund føler sig som grønlænder, kan finde på at se ned på fangererhvervet. Men andre erhverv har også deres berettigelse. Uanset vi går med flip og slips, uanset nogle af os bor i embedsboliger („danskernes huse“), uanset vi er fangere, fiskere eller bestillingsmænd, er vi alle grønlændere og vil

altid være det, fordi vi taler grønlandsk.
Lad os være enige om det!

Så vidt om denne debat for ca. 60 år

siden. Emnet er jo evig aktuelt. Blot er
problematikken blevet mere nuanceret
i vore dage.

Noter

- 1 Lars Møller (1842–1926). Bogtrykker og illustratør. Medarbejder i Atuagagdliutit siden bladets start, og dets redaktør 1874–1922.
- 2 Mathias Storch (1883–1957). Præst, senere viceprovst for Nordgrønland, medlem af Nordgrønlands landsråd; forfatter bl. a. til „Singnagtugak“ („En grønlanders drøm“), 1914.
- 3 Frederik Lynge (1889–1957). Overkateket, senere kolonibestyrer, medlem af Nordgrønlands landsråd, Grønlands landsråd og af folkettinget.
- 4 Ferdinand Clasen (–1915). Kateket på Hunde Ejlande. Frederik Lynge beskriver ham i sin nekrolog i Atuagagdliutit 1915 som en meget dygtig prædikant og som en ægte repræsentant for, hvad der er grønlandsk.
- 5 Isak Lund (1889–1973). Kateket, senere præst, medlem af Sydgrønlands landsråd, har skrevet en række digte.
- 6 Henrik Lund (1875–1948). Overkateket, senere præst, medlem af Sydgrønlands landsråd. En af Grønlands betydeligste digtere.
- 7 John Møller (1867–1935). Fotograf. Grønlandsk autdidakt med meget bred viden. Foregangsmand inden for fangererhvervet. Dav. tidsp. medlem af Sydgrønlands landsråd.
- 8 Johan Kreutzmann, sælfanger i Kangâmiut, kendt som træ- og benskærer.
- 9 Karl Heilmann (1893–1958). Præst, forfatter til to små skuespil og to romaner.